

تجارت تبریز و رقابت کنسولگری های روس و انگلیس

بهمن ۲۴، ۱۴۰۱

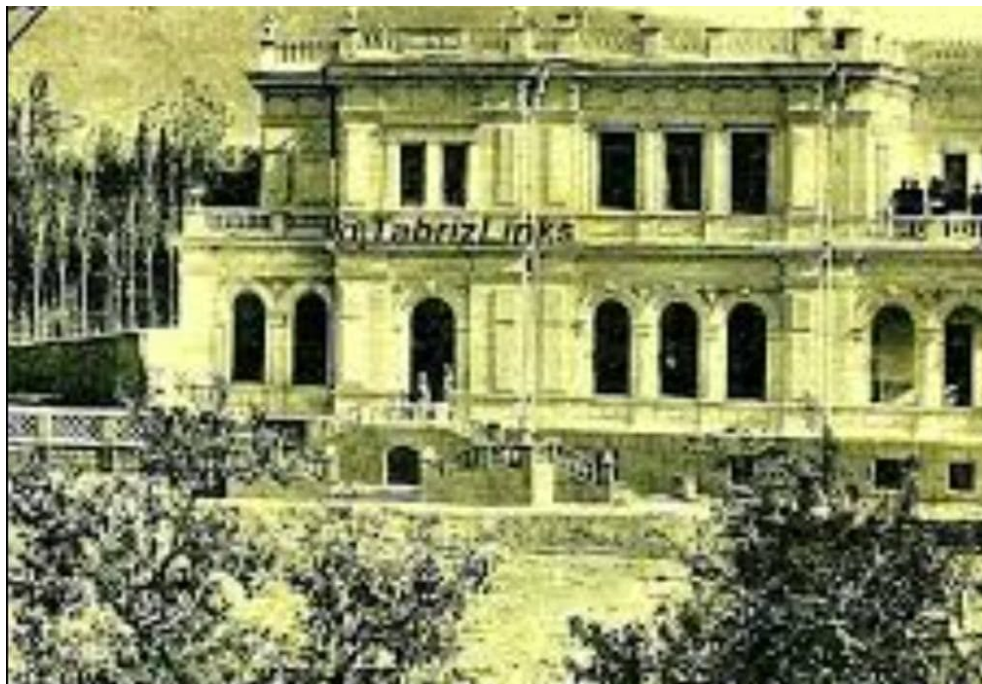

آذرقلم: تبریز عصر قاجار و اوایل دوران پهلوی شاهد حضور فعال چندین کنسولگری بود که همه به گونه‌ای سعی در نفوذ سیاسی و اقتصادی در این شهر داشتند. روسیه، انگلستان، اتریش، آلمان، عثمانی و آمریکا کشورهایی بودند که به سبب اهمیت تجاری و سیاسی تبریز، همواره در تلاش برای حضور بلندمدت خود در این شهر بودند؛ ولی شاید نفوذ هیچیک به اندازه روسیه و انگلستان نبود.

کی. ای. ابوت سرکنسول انگلستان در تبریز گزارشهای مختلفی از وضعیت تجاری این شهر در سالهای مختلف ارائه کرده است. علاوه بر نکات مختلفی که از این گزارشها قابل دریافت است، رقابت انگلیس و روس در به دست گرفتن نبض تجاری تبریز و شمالغرب ایران قابل توجه است. گزارشی که ابوت در سال 1265 هجری خورشیدی تهیه کرده است، اینگونه آغاز می شود: «در ابتدای سال، کیفیت کالاهای وارده از منچستر، به فروش فوری آنها یاری می رساند اما از آن به بعد، رقابت آغاز شد و بورسبازان به بهره برداری از سقوط قیمت های منچستر و وارد کردن میزانی بیش از نیاز بازار تبریز اقدام نمودند...»

این وضعیت، منجر به بدتر شدن کیفیت کالاهای کتانی ساخت منچستر برای بازارهای ایران شد. بازرگانان اروپایی، کالاهای ارزان و نامرغوب دریافت می نمودند و این امر، باعث شد تا ایرانیان به

کالاهای ساخت مسکو گرایش پیدا کنند؛ امری که موجب رضایت آنان شده و با آشنایی تدریجی ایشان با کالاهای روسی، این گرایش رواج بیشتری نیز خواهد یافت...»

کنسول پس از بررسی وضعیت کالاهای مختلف در بازار تبریز در ادامه گزارش خود با تحلیل شرایط اقتصادی ایران، نسبت به از دست رفتن راههای مورد استفاده اروپائیان در رقابت با روسیه هشدار می دهد: «روی هم رفته بازار تبریز در سال 1885 کم و بیش رونق داشت و فعال بود؛ با این همه در مقایسه با سال قبل، رضایت بخش نیست. در گزارش تهیه شده برای اطلاع کمیسیون سلطنتی در خصوص رکود تجارت، و دیگر اطلاعیه های رسمی، من دلایل رکود فعالیتهای تجاری شمال ایران را مورد بررسی قرار داده ام و می توانم این دلایل را به طور مختصر به شرح ذیل ارائه نمایم: کاهش ارزش دائم مسکوکات؛ تداوم سالیانه روند فزونی میزان واردات بر صادرات؛ افلاس دائمی متداول در نتیجه بحران های تجاری محلی؛ سوءاستفاده های بی سر و صدای بانکداران خرد؛ ناکامی دولت در امر در پیش گرفتن سیاستهای پایدار برای تثبیت نرخ یکسان سکه و تغییر مسیرهای بازرگانی که سابقاً از ترابوزان به این منطقه می رسید. چندین ناحیه که قبلاً کالاهای مورد نیاز خود را از طریق دریای سیاه تأمین می نمودند، اکنون از طریق خلیج فارس موفق به تأمین این کالاها می شوند، و بالاخره باید به فقدان عمومی راههای ارتباطی اشاره کرد، بهبود راههای ارتباطی خود به تنهایی می تواند اهمیت مشکلات دیگر را نمایان سازد و با کمک به ایجاد تعادل در واردات، نارسایی مالی یاد شده در فوق را بهبود بخشد. ضرورت فوری احداث راهی توسط این کشور از تبریز برای اتصال

به راهی که ارزروم را به بایزید پیوند می دهد، مکرراً خاطرنشان شده است؛ اما اگر روسیه به ایجاد راهی از سواحل خزر به اردبیل اقدام نماید، احداث راه تبریز به بایزید بی ثمر خواهد شد، چراکه روسیه تجارت شمال ایران را در دست می گیرد، و ضربه نهایی را به تجارت میان تبریز و ترابوزان وارد می سازد.»

این هشدار پایانی کنسول البته محقق شد و روسیه، تجارت شمال ایران را در دست گرفت و تا قریب نیم قرن بعد نیز راه تجاری تبریز به ترابوزان جایگاه خود را باز نیافت.

یادداشت: محمد سعید کرمزاده